

Bevrijding van Hongaarse predikanten door Michiel de Ruyter

Lezing door Dr. Adri P. van Vliet, Directeur Instituut voor Maritieme Historie te 's-Gravenhage, gehouden tijdens de jaarlijkse herdenking op 14 februari 2006.

De Ruyter een Hongaarse Held

Aanleiding

Op maandag 11 november 1675 notuleerde een klerk van de Staten-Generaal in zijn notulenboek de volgende tekst:

“Ontvangen vanuit Wenen een brief van ambassadeur Hamel Bruijnincx waarin hij de zaak van de Hongaarse predikanten onder de aandacht brengt van Hunne Hoog Mogenden”.

Besloten wordt dat een kopie van de brief in handen gesteld wordt van de commissie voor buitenlandse aangelegenheden. Zij zullen de kwestie van de Hongaarse predikanten verder onderzoeken. Per brief wordt ook luitenant-admiraal De Ruyter geïnformeerd over de miserabele en droevige staat van de Hongaarse predikanten. Hij krijgt opdracht om in overleg te treden met de commandant van de Spaanse galeien, de prins van Montesarchio, en de Hongaarse predikanten zo spoedig mogelijk van de galeien te verlossen. Via consul Van Dalen te Napels zal De Ruyter de brief toegestuurd krijgen.

Dit vergaderverslag roept direct de vraag op waarom de Staten-Generaal hun admiraal inzetten om een aantal Hongaarse predikanten te redden van de Spaanse galeien.

Relatie Nederland en Hongarije

Deze reddingsoperatie paste in een langere traditie. Tot op de dag van vandaag bestaat er op velerlei gebied een relatie tussen Nederland en Hongarije. Tijdens de opbloei van het calvinisme in Hongarije waren er daar onvoldoende opleidingsmogelijkheden voor toekomstige predikanten. Jarenlang volgde een groot aantal theologiestudenten hun studie aan Nederlandse universiteiten te Utrecht, Franeker, Leiden, Groningen en Harderwijk.

Ook Michiel de Ruyter heeft aan de relatie Nederland-Hongarije zijn steentje bijgedragen door in 1676 een aantal Hongaarse predikanten van de galeien te bevrijden.

Tijdens de herdenkingsbijeenkomst in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, voor het grafmonument van Michiel de Ruyter, werd even stilgestaan bij zijn inspanning.

Hongaarse predikanten op de galeien

Door de inval van de Turken werd Hongarije in de eerste helft van zestiende eeuw in drie delen gesplitst. Over het westelijke en noordwestelijke deel van het land regeerden telgen uit de Habsburgse dynastie. Het oostelijk en noordoostelijke deel van Hongarije vormde sedert 1551 het vorstendom Zevenburgen. Het centrale deel van het land werd vanaf 1541 tot aan 1686 door de Turken bestuurd. Een groot deel van de Hongaarse bevolking koos tijdens de godsdienstoorlogen van de zestiende eeuw voor het protestantisme en tegen de rooms-katholieke Habsburgers.

In de zeventiende eeuw kwam door toedoen van de jezuiten de contra-reformatie op gang. De vrijheid van godsdienst werd met name onder Leopold I (1657-1705) in navolging van de Franse Zonnekoning Lodewijk XIV enorm ingeperkt. Predikanten werden gedwongen tot het katholicisme over te gaan. Op weigering stonden zware straffen.

In maart 1674 werden zo'n achthonderd protestantse predikanten naar een gerechtshof te Pozsony ontboden, zelfs zij die in het door de Turken bestuurde deel van Hongarije woonden. De uitdrukking 'Liever Turks dan paaps' is aan deze episode verbonden. 336 van hen meldden zich bij het gerechtshof. Zij werden allemaal beschuldigd van rebellie en ter dood veroordeeld. Uit clementie stelde Leopold I hen voor de keuze zich te bekeren tot het rooms-katholieke geloof of te emigreren. Met behulp van dwang en foltering accepteerden de meesten uiteindelijk Leopold's voorstel. 89 wezen echter zijn 'genade' af. 42 van hen werden tenslotte onder extreme omstandigheden lopend naar Napels gebracht. 26 Hongaren kwamen op de galeien van de Spaanse onderkoning terecht.

Protesten tegen deze gang van zaken door Zweedse, Deense en Duitse gezanten bij het hof te Wenen mochten niet baten. Zelfs de invloedrijke Nederlandse ambassadeur Hamel Bruyninx bereikte in Wenen bij Leopold I niets. Zijn in opdracht van de Staten-Generaal geschreven "*Onschuld der evangelische leraren aan de rebellie*" had ook geen effect. Uiteindelijk stuurden de Staten-Generaal hun admiraal Michiel de Ruyter een opdracht om de invrijheidsstelling van de 26 Hongaarse predikanten te bewerkstelligen.

Bevrijding van de predikanten

Luitenant-admiraal Michiel Adriaansz. de Ruyter was in 1675 met een vloot naar de Middellandse Zee gezonden om Spanje te helpen tegen Frankrijk. Samen met een Spaanse vloot moest hij optreden tegen Franse kapers, het op Sicilië gelegen Messina op de Fransen heroveren en de Nederlandse koopvaarders in de Middellandse Zee beschermen. Aan de Spaanse vloot waren enkele galeien toegevoegd waarop zich de Hongaarse predikanten bevonden. Op de laatste dag van het jaar 1675 ontving De Ruyter de brief van de Staten-Generaal met de opdracht zich in te spannen om de Hongaarse predikanten te bevrijden. Conform de opdracht van de Staten-Generaal kaartte De Ruyter hun lot aan bij markies De Los Velez, de Spaanse onderkoning van Napels. Op 10 februari 1676 kwam er schot in de zaak. Per brief liet markies De Los Velez De Ruyter weten dat:

"De vrijheid van de Hongaarse religieuzen is toegestaan".

Een dag later liet hij hen gaan. De vlootpredikanten Westhovius en Viret haalden hun collega's op. Aan negen maanden galeien kwam een einde.

Hun aankomst is later door de Gerard Brandt, de biograaf van De Ruyter, treffend verwoord:

"Zy quaamen in een jammerlyke gestalte in de Hollandtsche vloot, met verscheurde kleederen, half naakt, met uitgemergelde lichaamen, afzienlyk door builen en wonden; zoodat men ze niet zonder medoogen kon aanschouwen: te meer, omdat daar onder waaren mannen grys van ouderdom, die door hun deftig, bleek en vervallen weezen, eerbiedenis en erberming verwekten".

Zo arriveerden zij op het admiraalsschip "De Eendracht". Hier werden zij op het dek door De Ruyter ontvangen. Terwijl zij aan boord klommen, zongen zij Hongaarse religieuze liederen. Uitvoerig werd hij door de 21 gereformeerde predikanten en rectoren en 5 lutherse predikanten bedankt. Na een toespraak van de admiraal werden zij over de schepen van het eskader verdeeld en kregen zij als opdracht mee:

"Gaat dan heenen, en doet uw best, een ieder by de zynen, dat gij, t'huis koomende, een mooght zyn of worden, en ik zal nooit aangenaamer dank ontvangen".

Enkele dagen later schreef De Ruyter in zijn kajuit, naar later zou blijken, een laatste brief aan zijn dochter Margaretha de Ruyter en zijn schoonzoon ds. Bernardus Somer. Uitvoerig schetste hij daarin de lotgevallen van de Hongaarse predikanten. Hij eindigde deze brief met de woorden:

"t Is my van herten aangenaam, dat wy deze gevangenen so uyt de slavernie hebben bekoomen".

Een van de gestelde bepalingen bij de uitwisseling was dat de Hongaren niet meer het Habsburgse grondgebied mochten betreden. De predikanten werden over de Nederlandse schepen verdeeld. Toen het eskader zes weken later voor anker lag in de baai van Milazzo, konden ze overstappen op een Engels schip dat hen naar Venetië, naar de vrijheid, heeft overgebracht.

Op 29 april 1676 overleed De Ruyter aan boord van de "Eendracht" aan zijn verwondingen die hij had opgelopen tijdens de Slag bij de Etna. Pas op 13 maart 1677 werd hij in de Nieuwe Kerk begraven. Voor Nederland blijft De Ruyter de grootste zeeheld. Voor Hongarije blijft De Ruyter de redder van 26 predikanten. Voor Hongaren en Nederlanders is en blijft Michiel Adriaansz. de Ruyter een van de belangrijkste mensen uit de geschiedenis.

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog vonden veel Hongaarse kinderen een gastvrij onthaal bij Nederlandse gezinnen. Een grote vluchtelingenstroom kwam op gang in 1956 bij de opstand tegen de communistische overheersing. Veel Hongaren vestigden zich toen definitief in Nederland. Deze bijzondere band tussen Nederland en Hongarije zal nog lang blijven bestaan. De kranslegging bij het grafmonument van onze grote admiraal zal daar zeker toe bijdragen.

Bronnen

- Instituut voor Maritieme Historie te Den Haag, Persoonsdocumentatie De Ruyter.
- Nationaal Archief te Den Haag, Archief Staten-Generaal, inv.nrs. 1759 (verkorte notulen) 3950 (geheime notulen),
- Nationaal Archief te Den Haag, Collectie De Ruyter, inv.nr. 158.
- P.J. Blok, Michiel Adriaanszoon de Ruyter
- G. Brandt, Het leven en bedryf van den heere Michiel de Ruyter, hertog, ridder & l.admiraal generaal van Hollandt en Westvrieslandt

- A. van der Moer, De luitenant-admiraal-generaal. Een beknopte levensbeschrijving van Michiel Adriaenszoon de Ruyter
- R. Prud'homme van Reine, Rechterhand van Nederland. Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter
- K.C. van Spronsen, Getrouw tot in de dood. Een verhaal van de vervolging in Hongarije in 1673 en de verlossing van een aantal predikanten uit de macht van Rome door Michiel Adriaansz. de Ruyter

Op 22 februari 1676 werd een groep in lompen gehulde en psalmen zingende galeislaven aan boord van de Ruyter's vlaggenschip

• "De Eendracht".gebracht

• Schilderij Theologische Hogeschool te Debreczen.

De Admiraal drukte hen op het hart de onderlinge tegenstellingen te overwinnen en te beseffen, dat allen dezelfde God eerden, De God, die hun bevrijding mogelijk gemaakt had.

Van de vele overwinningen die hij in zijn leven boekte is dit de meest waardevolle, waarbij hij met God's hulp de levens van deze verstotelingen heeft kunnen redden.

De bevrijding van mensen die bij de Oostenrijkse overheersers gevangen waren vanwege verzetsdaden werd door de Hongaarse bevolking beschouwd als een allereerst succes in hun eeuwenoude vrijheidsstrijd tegen de bezetting door de Habsburgse keizer¹. Dit allereerste succes werd als een symbool van die vrijheidsstrijd gezien en ieder schoolkind in Hongarije kent Admiraal de Ruyter en kent dit verhaal.

¹ Uiteindelijk werd die onafhankelijkheid pas bereikt toen in 1918, na WO.I, de onafhankelijke Hongaarse staat ontstond.

In Debreczen, een plaats tegen de Roemeense grens, staat een standbeeld waar jaarlijks herdenkingen worden gehouden en kransen worden gelegd in herinnering aan de Hollandse admiraal, die - symbolisch - aan de wieg stond van de Hongaarse soevereiniteit.

Het standbeeld in Debreczen

De voorwaarde dat zij nimmer meer het grondgebied van een Habsburg mochten betreden leidde tot een gedwongen ballingschap in Nederland. De meesten van hen hebben daar ook asiel gekregen. Zij stichtten er een opleidingsschool, die tot 1939 als enig instituut alle Hongaarse gereformeerde predikanten opleidde.

In de loop van de jaren hebben vertegenwoordigers van de Stichting bezoeken gebracht aan de Hongaarse gereformeerde Kerk gemeenschap om deel te nemen aan de herdenkings-festiviteiten die daar worden georganiseerd.

Zie voor een kort verslag het andere document over deze bevrijding van de predikanten met:

- Bezoek Debreczen 2001, 325ste herdenking van de bevrijding.
- Bezoek Debreczen 2003, boekpublicatie
- Bezoek Roumenie 2005, Krasznamihalyfalva,